

מדינת ישראל
משרד החינוך

המינהל לפיתוח
מערכת החינוך
הגף לעיצוב חזות
מבני חינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך
קדם יסודי

חצר גן הילדים כמרחב למידה

דו"ח ועדת המשנה לבדיקת תפקידה של חצר גן הילדים

מדינת ישראל
משרד החינוך

המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך
קדם יסודי

המינהל לפיתוח
מערכת החינוך
הגף לעיצוב חזות מבני חינוך

חצר גן הילדים כמרחב למידה

דו"ח ועדת המשנה לבדיקת תפקידה של חצר גן הילדים

מוגש ל:

מר יגאל צרפתי, מנהל מינהל הפיתוח
גב' לאה רוזנברג, סמנכ"לית ומנהל המינהל הפדגוגי
גב' סימה חדד, מנהלת האגף לחינוך קדם יסודי

חברי הוועדה

- הגב' צביה אורטנר, מנהלת הגף לעיצוב חזות מבני החינוך, יו"ר
- אד' גל גאון, חבר בוועדה לפרויקטים לשיפור חזות וחצרות לימודיות
- הגב' רעיה טוכמן, חברה בוועדה לפרויקטים לשיפור חזות וחצרות לימודיות
- אד' משה לופנפלד, אד' יועץ, מינהל הפיתוח
- אד' גבי נוסבאום, נציגת ציבור
- הגב' לאה סלע, מפקחת באגף לחינוך קדם-יסודי
- הגב' גרסיאלה בודניק, האגף לחינוך קדם-יסודי
- הגב' מרים פישביין, מפקחת באגף לחינוך קדם-יסודי
- אד' נאוה רגב, חברת הוועדה לפרויקטים לשיפור חזות וחצרות לימודיות

כתיבה: לאה סלע, אד' נאוה רגב

עריכה: צביה אורטנר

עריכה לשונית: דליה לאופר

עיצוב וגרפיקה: סטודיו "שחר שושנה"

הוצאה לאור: מחלקת הפרסומים, משרד החינוך

© כל הזכויות שמורות

תוכן העניינים

1. כללי עמ' 6

2. מערכת החינוך הקדם-יסודי עמ' 7

3. המלצות הוועדה לתכנון חצר הגן עמ' 10

4. התכנון הפיזי של חצר הגן – המלצות תכנוניות עמ' 11

לאור ההתפתחות שחלה בשנים האחרונות בהתייחסות לעיצוב ולאסתטיקה של מוסדות החינוך בכלל ולפיתוח, לתכנון ולעיצוב של חצרות בתי-ספר כמרחבי למידה בפרט, הוחלט במינהל לפיתוח מערכת החינוך ובאגף לחינוך קדם-יסודי לבחון את השימוש האפקטיבי בחצר גן-הילדים לצורכי למידה-הוראה בתחומי דעת מגוונים. בחינה זו מכוונת לאמוד את השינויים בדרישות ההוראה ולהתאים להם את התכנון ואת העיצוב של החצר על מתקניה.

גן ילדים הוא מסגרת חינוכית-לימודית לילדים בני שלוש עד שש. תכנית הלימודים בגן הילדים מבוססת על ארבעה תחומי התפתחות – קוגניטיבי, מוטורי, רגשי וחברתי – וכוללת ארבעה מתוך ששת צירי הרצף החינוכי: טיפוח השפה והשיח, טיפוח החשיבה המדעית והמתמטית, העשרה בתחומי האמנות וטיפוח כישורי חיים.

גילם הצעיר של הילדים והשונות הגדולה ביניהם מחייבים גמישות רבה בתכנון הלימודים, התייחסות דיפרנציאלית ומגוון עשיר של אפשרויות למידה.

הגן כולל שני מרחבי פעילות מרכזיים: מבנה שכולל את **כיתת הגן** – בין כיתה אחת לשמונה כיתות (באשכול גנים) – ו**החצר** המשרתת גן אחד או יותר. מרחבי הגן משמשים את הילדים ללמידה, ללמידה באמצעות משחק ולמשחק חופשי. תכנית הלימודים בגן כוללת פעילויות במבנה ובחצר. בארץ כארצנו שבה האקלים נוח רוב הזמן, הילדים מבלים בלמידה בחצר בין שעה ומחצה לשעתיים בכל יום.

המינהל לפיתוח מערכת החינוך והאגף לחינוך קדם-יסודי במינהל הפדגוגי ראו צורך למנות ועדת משנה לבחינת רעיונות לתכנון חצר גן הילדים כמרחב למידה ולגיבוש הצעות לדגמים של חצרות המותאמים לצורכי ילדי הגנים – צעירים ובוגרים. הוועדה כללה נציגים מהאגף לחינוך קדם-יסודי, מהגף לעיצוב חזות מבני חינוך, וכן אדריכלים ומעצבים. בתום פעולתה של הוועדה, שכללה ישיבות, דיונים מקצועיים וסיור בכמה גנים, היא גיבשה המלצות מספר. הוועדה התבססה בדיוניה על פרוגרמת התכנון הקיימת לגן הילדים המפורטת בחוזר המנכ"ל "הוראות קבע" סא/6 (א), סעיף 3.2-4. הדיונים סייעו לקביעת אמות המידה שיענו על צורכיהם של הלומדים וצוות ההוראה.

הוועדה רואה במבנה הגן ובחצר המקיפה אותו סביבת לימוד רציפה שבה הילדים לומדים, באופן מכוון וחופשי, תוך כדי התנסות ולמידת חקר. כמו כן הוועדה מייחסת חשיבות רבה להתאמת החצר לטיפוח הנטיות של הילדים, צורכיהם ורגישותם לאסתטיקה ולטעם טוב, ולכן הוועדה מדגישה את הצורך בשיתוף פעולה של כל הגורמים המעוניינים בתכנון החצר ובעיצובה – הרשות המקומית, האדריכל, המפקחת על גני הילדים, הגננת, המומחה להתפתחות הילד ונציגי ההורים – ובביסוס התכנון על עקרונות חינוכיים כלליים ועל "אני מאמין" חינוכי ועיצובי.

2. מערכת החינוך הקדם יסודית

2.1 רקע

מערכת החינוך הקדם-יסודית אמונה על מתן שירותי חינוך והוראה לילדים בני 3-6. במסגרת זו מופעלים שלושה מודלים ארגוניים ופדגוגיים עיקריים: גן עצמאי (כיתת גן יחידה או 2-4 כיתות עצמאיות במבנה אחד), אשכול גנים (4-12 כיתות בהנהלה משותפת ובמבנה אחד) וחטיבה צעירה (כיתת גן המצורפת לכיתה א' בבית ספר). בשני המודלים הראשונים מוטמעת פילוסופיה חינוכית-לימודית שנקבעת באגף לחינוך קדם-יסודי, ובחטיבה הצעירה ההוראה מותאמת לתפיסת בית הספר. צוות הגן כולל את גננת האם (מנהלת הגן), גננת משלימה (בגנים שיש בהם יום לימודים ארוך יכולות להיות 2 גננות משלימות), סיועית וסיועית משלימה. לכל צוות יש צוות סיוע מקצועי מטעם הרשות או מטעם קרן הפועלת ביישוב. צוות זה כולל שירות פסיכולוגי, מעג"ן (עו"ס, מרפאה בדיבור, מרפאה בעיסוק), שי"ח, העשרה, שירות לאומי, פר"ח וסחל"ב.

2.2 מטרות החינוך בגיל הרך

מערכת החינוך בכלל ומערכת החינוך בגיל הרך בפרט מכוונות לחנך ילדים צעירים על פי רמת התפתחותם וקצב התקדמותם האישי ולהכשירם להמשיך את הלימודים במערכות החינוך הבאות.

גן הילדים מכוון לבנות את התשתית החינוכית-לימודית בתחומים הקוגניטיביים, החברתיים-רגשיים, המוטוריים והמוסריים ואת מערך העמדות כלפי מערכת החינוך, כדי להבטיח מערכת עמדות חיובית ופיתוח מלוא הפוטנציאל של הילדים בהמשך דרכם במסגרות החינוכיות.

הבטחת האיכות של שירותי החינוך וההוראה מחייבת התייחסות למכלול תחומים אלו ושהטמעת שינויים מתאימים במבנה ההוראה והלימודים.

2.3 אפיוני הגיל הרך

הילדים בגיל הרך נמצאים בתקופת התפתחות הנמשכת עד גיל 8. התפתחותם נבחנת בהשוואה לנורמות מקובלות כפי שנבדקו ונקבעו על ידי רופאים התפתחותיים ועל ידי פסיכולוגים בתחומי ההתפתחות הפיזית-גופנית (גדילה) ובתחומי ההתפתחות הקוגניטיבית, הרגשית, המוטורית והחברתית. בגיל הרך ניכרת שונות רבה בשלבי ההתפתחות של הילדים ובקצב גדילתם, ויש הבדלים בולטים בקצב ההתפתחות הקוגניטיבית כמפורט להלן:

- הבדלים ברמת התפתחותן של הנטיות האינטלקטואליות (קשב וריכוז, התמדה, נכונות ללמוד)

- הבדלים במידת המוכנות החברתית והרגשית
- הבדלים ברמות האינטליגנציות השונות (מרחבית, מוזיקלית, מילולית, אנליטית, מוטורית, בין-אישית ותוך אישית)
- הבדלים תרבותיים וקהילתיים, הבדלי דעות ואמונות והבדלים בהתייחסות ההורים לחשיבות הלימודים
- הבדלים במידת השיתוף והדיון המתמשך בין הורים, מחנכים וקהיליית החוקרים ובאופן ההתמקדות בחיפוש הדרכים הטובות ביותר לתרום להתפתחותם של ילדים קטנים.

2.4 ההוראה – הלמידה – הגדרה ומאפיינים

1. הלמידה בגן מאפשרת ללומד לעצב מחדש מבני ידע קיימים או להתמיר (טרנספורמציה) מידע חדש המבוסס על היווצרותם של מבנים קוגניטיביים חדשים או על שיפורם של מבנים קיימים.
2. למידה אפקטיבית מבוססת על גורמים אלו:
 - טיפוח הכשירויות הקוגניטיביות והמטא-קוגניטיביות (חשיבה אודות אופני החשיבה)
 - טיפוח היכולת להתארגן בעולם לא מוכר ובמצבי ערפול תוך שימוש בידע קודם
 - טיפוח כשירויות חברתיות-רגשיות
 - הדגשת האיכויות האישיות
 - חופש בחירה
 - שילוב תכנים אינטגרטיביים ואינטרדיסציפלינריים
3. למידה מתרחשת באמצעות התנסות פורמלית ולא פורמלית עם אובייקטים, עם ילדים ועם מבוגרים.
4. למידה אפקטיבית מבוססת על שימוש באמצעי עזר טכנולוגיים כעזרי למידה וכאמצעים לאיתור, לארגון וליישום של מידע.
5. בגיל הרך יש חשיבות עליונה להדגשת התפתחות השפה, האוריינות לסימנים, לסמלים ולסמלילים (אייקונים) והתנסויות מגוונות המכוונות-לטיפוח היסודות לקליטת הקריאה.
6. דרכי ההוראה בגיל הרך צריכות להתבסס על הערכה ולהיות ממוקדות-ילד ומותאמות-התפתחות.
7. על ההוראה להיות אקטיבית, בשילוב החינוך לאמנויות ולאסתטיקה.
8. על המרחב והפדגוגיה גם יחד לאפשר שילוב ילדים בעלי צרכים ייחודיים.

2.5 כללים להפעלת ילדים בגן ובחצר

גן הילדים הוא מסגרת הלימוד הראשונה של הילדים, ובו נקבעים היסודות הקוגניטיביים ללמידה בעתיד ומערכת העמדות כלפי הלמידה וכלפי המסגרת החינוכית. מענה לצורכי הלומדים יבטיח פיתוח עמדות חיוביות כלפי המוסד החינוכי.

הלמידה בגן מבוססת על התאמה של "סביבת למידה מאפשרת". סביבת הלמידה תכלול התייחסות למטרות ולאינטרסים של הלומדים (עליה להיות מסקרנת, מאתגרת ומעניינת את הלומדים) ותכלול גירויים מעוררים ומתאימים לטיפול כל האוריינויות בנפרד או כמה מהן יחדיו. כמו כן היא תזמן הזדמנויות להתנסויות חקר וגילוי ותאפשר הוראה מותאמת התפתחות וגיל.

גן רקפת, טירת הכרמל, מבט כללי

3. המלצות הוועדה לתכנון חצר הגן

- 3.1 חצר הגן, מעבר למתקנים המחויבים על פי הפרוגרמה לתכנון גני-ילדים (ראה בחוזר המנכ"ל המיוחד א', התשמ"ח), משמשת מרחב למידה המשלים את מרחב הכיתה. חצר גן "אינטליגנטית" (Intelligent Learning Environment) תתוכנן באופן שהיא תאפשר פעילות לימודית מכוונת או מזדמנת, בהוראה ישירה או באמצעות משחק מתוכנן או חופשי.
- 3.2 התכנון הפיזי של החצר יאפשר מענה לצורכי ההתפתחות הקוגניטיבית, הפיזית, החברתית והרגשית של ילדי הגן על פי קבוצות הגיל וכן לצורכי תנועה, משחק סוציודרמטי והפעלה מוטורית גסה או עדינה.
- 3.3 החצר תכלול אזורים ייחודיים או ייעודיים לפעילויות למידה/הוראה על-פי התפיסה החינוכית של הגן ובנושאים לימודיים שעל סדר יומו.

גן רותם, טירת הכרמל, תיאטרון הקונכייה

4. עקרונות מנחים ליישום ההמלצות

4.1 תפיסת הגן כמכלול

- א. חצר הגן תתוכנן באופן שילדים יוכלו לפעול ולנוע בה בחופשיות ובביטחון מרבי.
- ב. בתכנון חצר הגן כמרחב למידה יש לשלב בין ההיבטים הקשורים בתוכן – התפיסה החינוכית – להיבטים הקשורים לתכנון הפיזי.
לפעילות עם הילדים בחצר מוצע לבחור נושא מתחומי ההוראה, כגון איכות הסביבה, אקולוגיה, תקשורת בין-אישית, אמנות וכו', ולפתח אותו על ידי יצירת תשתית פיזית תואמת. תשתית זו אמורה לסייע בפיתוח מוטוריקה, גסה/עדינה, בפיתוח רגישות חושית, ביצירה וביצירתיות, בלמידת משמעות ותוכן ועוד.
התכנון הפיזי של החצר צריך להיות מגוון וגמיש, כדי שימשיך להיות רלוונטי גם אם יהיה שינוי בצוות הפדגוגי או במגמות החינוכיות.
- ג. התכנון הפיזי והעיצובי של מרחב חצר-גן הילדים יכול לשאוב את השראתו מהמרחב הגיאוגרפי (נווה מדבר במדבר, יחידת נוף טבעית בתוך נוף אורבני וכד'), מהתפיסה החינוכית, מהתפיסה החברתית (הגן כחלק מקהילה) או מכמה מרכיבים בו-זמנית.
הזהות העצמית של הילד נקבעת בגיל הרך, והיא מוכתבת ונוצרת גם באמצעות היחסים בינו ובין הסביבה הפיזית: האובייקטים, החפצים והמרחבים.
יצירת סביבה חווייתית מאופיינת במרכיבים פיזיים ייחודיים וביצירת זהות המקום ("place identity"). יצירת זהות המקום היא מרכיב חשוב בהזדהות הילד וההורים עם הגן המיוחד "שלו". הגדרת הזהות היא אתגר לצוות הפדגוגי, אופני הביטוי לזהות המקום, הם אתגר למתכנן.

4.2 היבטים תכנוניים ברמת המקרו

א. מרחב נגיש משתף

הגן צריך להיות מתוכנן באופן שכל הילדים או ההורים, גם בעלי הצרכים המיוחדים, יוכלו להשתמש במתקניו. נושא הנגישות הוא בעל חשיבות ראשונה במעלה ונותן ביטוי לכיבוד האחר. יש לתכנן אפוא את הגן בהתאם לחוק הנגישות.

ב. מרחב המאפשר לגננת שליטה ופיקוח

הפעילות של הילדים בחצר היא עצמאית וחופשית, ולכן עולה הסיכוי למעידות, להיפגעות ילדים ולהתפתחות סכסוכים. הגננת חייבת לקיים תצפית יעילה על ההתרחשויות בחצר, ולכן התכנון צריך לאפשר לה קשר עין עם מרחב החצר מכל מקום שהיא נמצאת בו.

אשכול גנים, תל-אביב, מבט כללי

ג. התייחסות לסביבה

בתכנון חצר-הגן יש להתייחס גם למרכיבים הסביבתיים: לאזור הגיאוגרפי, לסביבת הגן (עירונית, כפרית או אחרת), לטבע ולעונות השנה.

4.3 היבטים תכנוניים ברמת המיקרו

א. יחסי פנים-חוץ

קשר העין והתנועה בין פנים הכיתה והמבנה ובין החצר חשוב לגננת לצורך הפיקוח והשליטה במרחב הגן, והוא ומסייע לילד בתפיסת החלל העומד לרשותו. למרות ההתייחסות אל מבנה הגן ואל החצר כאל סביבת למידה רציפה, לא נבחנה בעבר הזיקה הפונקציונלית בין שני מרחבי הלמידה. ברוב כיתות הגן הקיימות יש הפרדה מוחלטת בין המרחב הפנימי למרחב החצר, ורק מעבר צר מוביל מן האחד אל האחר. בהרבה מקרים אי אפשר לערוך תצפית מן החדר אל החצר (בגלל קירות גבוהים), ולכן אי אפשר לראות את סממני הסביבה המשתנה על פי עונות השנה או את סימני ההשתנות של מזג האוויר (עננת, זריחת השמש, קשת בענן). יש לטשטש אפוא את הגבולות בין המבנה לחצר ובכך להעשיר את האופן שבו הילד ישתמש במרחב. המעבר מהמבנה לחצר או מן החצר למבנה יכול לזמן לילדים סוג של חוויית למידה ופיתוח מודעות לשינוי בהרגשה, בחוויה, בקליטת התאורה, באומדן מידת החום.

ב. מרחב תלת-ממדי

הגן הוא מרחב תלת-ממדי, ויש לתכנן את כל מרכיביו כדבר שלם, ובו זמנית להבחין בהתייחסות הולמת בין מרכיביו ומישוריו השונים. ילדים מתנשאים לגובה של כמטר אחד, וזוויות הראייה שלהם שונות לחלוטין מאלו של הגגנת ושל המבוגרים האחרים. על החצר להתאים למידות הילדים ולהבטיח שימוש נאות בכל המוקדים למטרות הלמידה וההתפתחות.

תכנון חללים בגדלים שונים יאפשר לילדים התנסויות שונות מבחינת תחושת החלל.

ג. קווים במרחב: ארגון הגבולות

גן הילדים ממוקם בתוך סביבת החיים של הילדים הלומדים בו. הכרת סביבת החיים ומאפייניה תופסת חלק נכבד בחינוכם של הילדים הצעירים. גבול החצר (גדר הגן) – הקו המפריד בין הגן לשטח סביבו כפי שהוא מוצג ומעוצב – יכול לשמש גירוי ללמידה. חשוב לזהות את "הזדמנויות הלמידה" שהקו הזה מזמן ולהביאן לכלל מימוש ומיצוי. לדוגמה: חצר הגובלת בחורשה ובנוף פתוח מזמינה גדר שקופה ככל האפשר; חצר הגובלת בבית מגורים מזמינה גדר בנויה המשמשת מחסום אקוסטי אך גם רקע לעבודות בחצר; בחצר הגובלת ברחוב שיש בו עוברים ושבים הגדר יכולה לשמש את הילדים לצפייה מתוך חרך המסתיר אותם מאפשר להם להתבונן ברחוב. כל גבול והייחוד שבו. גבול החצר הוא ארוך, והשפעתו על מרחב החצר רבה. עיצוב ייחודי ומתחשב יאפשר את הפיכתו למרכיב שימושי ואסתטי שאפשר לשלבו בתכנית הלימודים השוטפת.

גן רותם, טירת הכרמל

ד. הכניסה הראשית לגן

אזור הכניסה מהרחוב לגן מרמז במראהו ובעיצובו על מהות המקום, על האווירה בו ועל הסיכוי לחוות בו חוויות חינוכיות ולימודיות. אף שהמציאות דורשת שער נעול וגדר, חשוב למצוא דרך לעיצוב מזמין ומבטיח עניין. אזור הכניסה הוא גם האתר שבו הילדים הקטנים נפרדים מהוריהם – חוויה לא קלה לרובם – ולכן חשוב לדאוג שיהיה בו מקום לשהייה קצרה, מקום נעים לפרדה מן ההורים ולמעבר לחיק צוות הגן. מעבר כזה נוטע בילדים ביטחון ומבטיח את ההשתלבות התקינה של הילדים בפעילויות החינוכיות-לימודיות.

ה. אזורי פעילות בחצר

החצר היא מרחב למידה, ולכן ארגונה זה ועיצובה חייבים להתאים לתכנית הלימודים מחד גיסא, אך עליה לאפשר פעילות חופשית מאידך גיסא. בנוסף לנדרש בחזור המנכ"ל החצר כוללת מוקדי פעילות מוגדרים, מוקדי פעילות מודולאריים שאפשר לשנותם בקלות ומוקדים בלתי מעוצבים שהילדים יכולים להתאים את עיצובם לבחירתם האישית או לעיסוקיהם.

ברכה למשחק ולימוד עקרונות מדעיים, אשכול גנים, תל-אביב

מקומות בחצר שהם ריקים מתכנים ומאבזרים מפעילים חשובים לפיתוח הדמיון ומאפשרים מרחב לפעילויות לא מכוונות וספונטניות. חשוב לגוון ביצירה של מרחבים בעלי אופי משלים; למשל: מקומות של ישיבה פסיבית והתבוננות, ללא צורך בפעילות אקטיבית, לעומת מקומות של הפעלה פיזית, כמו מקום למשחקי כדור.

ו. צל בחצר

ישראל היא ארץ חמה, והשמש זורחת בה כמעט בכל ימות השנה. מצב זה מחייב הצללה בחלק מהחצר. ההצללה תבטיח את האפשרות ללמוד לשחק במשחק חופשי בחצר בלי להיחשף לשמש ובלי להיפגע מקרינתה. האופציות להצללת החצר מגוונות היום בחומרים, בצורות ובצבעים. תכנון ההצללה יהיה כחלק מהראייה השלמה של המרחב.

גן רקפת, טירת הכרמל, פינת משחקי חשיבה מוצלת

אשכול גנים, תל-אביב, מרחב פעילות מוצל

ז. החיבט האסתטי

נושא האסתטיקה כיעד חינוכי הוא מאפיין נוסף המלווה כל אחד מהנושאים שיידונו בתכנון הגן, והוא מתייחס לכל מרכיבי התכנון והעיצוב: מרחבים, צורה, צבע, מרקם וטקסטורה, ניקיון ותחזוקה.

ח. חומרים, מרקם וצבע

מרחב הגן מושתת על תכנים רעיוניים ועל מימוש פיזי. החומרים, המרקם והצבע הם אבני יסוד בביצוע המרחב הפיזי. תכנון מודע של חומרים טבעיים, ממוחזרים ותעשייתיים בהתייחסות מחושבת לטקסטורות ולצבעים יעשיר את העולם החושי של הילד, והסברים מלווים יגרו את סקרנותו וירחיבו את הידע שלו. עם זאת, תכנון "נכון" ימנע מהעמסת יתר על חושיו של הילד.

שימוש מושכל בתכסיות קרקע שונות בחצר (כגון אבן, בטון, גומי וכו') אם בנתיבי התנועה ואם בשטחי הפעילות, מסייע ליצירת אוריינטציה בחצר ומכוון את הפעילות בה. משחקי "קלאס" ודומיהם יכולים להיות משולבים בדגם הריצוף או ביציקת בטון או בציור על הריצוף. חומרים שונים מעוררים תגובות שונות של הילדים. משטח גומי מיועד לפעילות פיזית שעשויה להיות בה פגיעה בנפילה.

בתוך האזורים המשמשים בחצר יש לוודא כי יוקצה מקום לארגז החול. בבחירת חומרי הריצוף יש לתת את הדעת לנושא הבטיחות; לדוגמה: יש להשתמש בריצוף מחוספס כדי שנוכחות מים לא תגרום להחלקה.

ט. צמחייה בחצר

תפקיד הצמחייה בחצר הוא אקולוגי, אדריכלי ופדגוגי. מבחינה אקולוגית הצמחייה עוזרת ביצירת מיקרואקלים. מבחינה אדריכלית היא כלי חשוב בתכנון המרחב הפיזי התלת-ממדי בצבעוניות, בטקסטורה, בגובה ובנפח. מבחינה פדגוגית הצמחייה היא כלי להגעה אל החושים השונים של הילדים – המישוש, הראייה, הריח, השמיעה והטעם – כמו גם לראייתם את הטבע כחלק ממחזוריות ואת עצמם כפרט בתוך דבר גדול מהם.

גן רותם, טירת הכרמל, צמחיה

גן רקפת, טירת הכרמל, ערוגת צמחי ארץ ישראל

י. מים בחצר

מומלץ לשלב מים בחצר, אם כברכת שכשך לציפורים שאפשר להתבונן בהן מתוך הגן, אם כברכה אקולוגית שבה הצמחים והדגים יוצרים אקו-סיסטמה, אם כגורם מפעיל במישור המדעי ואם כחלק מפעילות של משחקי מים. אם אין אפשרות לתחזק מים בחצר באופן קבוע, אפשר להכשיר שטח מרוצף ומקורה שבו ברז וצינור ומקום לגיגיות, לשולחן מים או לכיור גדול לפעילויות מזדמנות, בהתאם להנחיות הבטיחות.

בריכה אקולוגית, אשכול גנים, תל-אביב

יא. שילוט בגן

הצבת שילוט לצורך הגדרת אזורים, פעילויות, אבזרים, מתקנים וכו' היא חלק מהתהליך של הוראת הקריאה, ובאמצעותה הילדים מכירים את שמות מרכיבי הסביבה. השילוט יבוצע בגודל ובגובה המתייחסים לזווית הראייה של הילד, ויתוכן באופן המאפשר שינוי במיקום ובתוכן. השינויים בגוני השילוט יכולים להיעשות בהתאם לעונות השנה, לחגים או לסכמה המיוחדת לגן.

גן רקפת, טירת הכרמל, שילוט הצמחייה

חצר גן הילדים כמרחב למידה

יב. שילוב עבודות של הילדים/ההורים/הגננות בעיצוב הכללי של הגן

חינוך הילד לאסתטיקה מתחיל בסביבתו היום-יומית. אפשר להקדיש בחצר מקום מוגדר מראש לצביעה או להצבה של ציורי הילדים והגננות. הגדרת המקום מראש תאפשר הקשר נכון של ה"ציור", ובמקביל לא יהיה המרחב כולו מקושקש ועמוס. אפשר להגדיר את המקום המסוים באמצעות נישות או סרגלי עץ תוחמים. כך יהיה קל יותר לשלב אותם בראייה הכללית של סכמת הצבעים שתיקבע ותבוצע על-ידי אנשי מקצוע בשיתוף הגננת.

גן שקד, כפר בילוי, מבט כללי

גן שקד, כפר בילוי, שימוש בצמיגים

יג. בעלי חיים בגן

בגנים שהגננת בוחרת להקים בהם פינת חי יש להתנות את פיתוח פינת החי בקיומו של מרחב מתאים, בעל מערכת טיפול רציפה (גם בחגים ובחופשות), עם אפשרות לניקוי ולאזור ותוך חשיבה על בעיות של אלרגיות אצל ילדים. מעבר ליתרונות הידועים של האינטראקציה עם בעלי החיים יש מרכיב חינוכי משמעותי בחשיבה על תנאי החיים של החיות בשבי, וכן על צורת הכלוב ועל נוחות התחזוקה שלו. מומלצת מעורבותו של וטרינר.

4.4 תכנון והגשת תכניות

א. תקני בטיחות

ההקפדה על תקני בטיחות על פי ההנחיות של חוזר המנכ"ל "הוראות קבע" סב/6(ב) בנושא "הבטחת הבטיחות במוסדות חינוך" (הנמצא בתהליך עדכון) היא תנאי סף לתכנון הגן והחצר. ההקפדה על בטיחות המתקנים ועל ארגון הסביבה החינוכית בגיל הצעיר היא קריטית משתי סיבות: ראשית, לילדים צעירים אין היכולת לשפוט אם מתקן או מבנה המשמש למשחק בטוח, ולכן הם אינם נזהרים ואינם בודקים את מצב המתקנים לפני התחלת המשחק; שנית, ילדים קטנים סומכים על המבוגרים ולכן אינם מעלים על דעתם שמבוגרים יאפשרו להם לפעול בסביבה לא בטוחה ואינם מוצאים לנכון לבדוק מתקנים או לשאול שאלות.

ב. תכנית אדריכלית

תכנון חצר הגן יבוצע על ידי איש מקצוע האמון על התקנים השונים. האדריכל, אדריכל הנוף והמעצב צריכים להבין את צורכי הילדים, הגננת, הצוות וההורים ולעבוד יחד אתם כדי להגיע לתוצאה המקובלת על המשתמשים כולם. התכנון ייתן ביטוי לעקרונות הפדגוגיים והפיזיים כפי שהותוו בחוברת זו.

לסיכום

חצר מתוכננת, מעניינת, מגרה ללמידה, מעוררת סקרנות ובטוחה, המאפשרת שינויים, תעודד את הגננת לערוך בה חלק מההוראה המתוכננת והמזדמנת. החצר מסמלת חופש פעולה של הילד ועצמאות בתכנון ובבחירה של מעשיו.

